

TEKSTEN

LAMENTATIO RACHELIS

Rachel

O dulces filii quos nunc progenui
 Olim dictu mater quod nomen tenui
 Olim per pignota uocor puerpera
 Modo sum misera natorum vidua
 Heu michi misere cum possim vivere
 Cum natus coram me in Deo perdere
 Atque lacerare parum detruncare
 Herodes impire furore repletus
 Nimium superbus perdit meus partus

Engel

Noli, Rachel, deflere pignora
 Cur tristaris et tundis pectora
 Noli flere sed gaude potius
 Cui nati vivunt felicius.
 Ergo gaude!

Summi patris eterni filius
 Hic est ille quem querit perdere
 Qui vos facit eterne vivere
 Ergo gaude!

VOX IN RAMA

Antifoon

Vox in Rama audita est,
 ploratus et ululatus:
 Rachel plorans filios suos.

Psalms 3

Domine quare multiplicati sunt hostes mei
 multi consurgunt adversus me
 multi dicunt animae meae
 non est salus huic in Deo semper
 tu autem Domine clipeus circa me gloria
 mea et exaltans caput meum
 voce mea ad Dominum clamabo et exaudiet
 me de monte sancto suo semper
 ego dormivi et soporatus sum evigilavi quia
 Dominus sustentavit me
 non timebo milia populi quae
 circumdederunt me surge Domine salvum
 me fac Deus meus
 quia percussisti omnium inimicorum
 meorum maxillam dentes impiorum
 confregisti
 Domini est salus super populum tuum
 benedictio tua semper

Rachel

O lieve kinderen, die ik nu heb
 voorgebracht,
 ooit moeder genoemd, een naam die ik had,
 vroeger werd ik om mijn kinderen
 kraamvrouw genoemd,
 nu ben ik ellendig van hen beroofd.
 Wee mij, ellendige, hoewel ik kan blijven
 leven,
 terwijl ik mijn kinderen voor mijn ogen zie
 sterven,
 verscheurd worden en verminkt,
 heeft de goddeloze Herodes, vol razernij
 en al te arrogant, mijn baby's vermoord.

Engel

Rachel, treur niet om je kinderen.
 Waarom ben je bedroefd en sla je op je
 borst, huil niet, maar wees liever blij:
 je kinderen leven in groter geluk.
 Wees daarom blij!

De Zoon van de Hoogste, Eeuwige Vader,
 die is degene die hij wilde doden,
 die ons eeuwig laat leven.
 Wees daarom blij!
 [JB]

Er klonk een stem in Rama,
 luid wenend en klagend.
 Rachel beweende haar kinderen.

Heer, hoe talrijk zijn mijn belagers,
 velen vallen mij aan, velen zeggen van mij:
 'God zal hem niet redden.'
 U, Heer, bent een schild om mij heen,
 u bent mijn eer, u houdt mij staande.
 Roep ik tot de Heer om hulp,
 hij antwoordt mij vanaf zijn heilige berg.
 Ik ga liggen, val in slaap
 en word wakker – de Heer beschermt mij.
 Ik vrees de tienduizenden niet
 die mij aan alle kanten omringen.
 Sta op, Heer, en red mij, God,
 sla mijn vijanden in het gezicht,
 breek de tanden van de wettelozen.
 Bij u, Heer, is redding,
 uw zegen rust op uw volk.
 [NBV]

SIC TE DIVA POTENS CYPRI

Sic te diva potens Cypri,
sic fratres Helenae, lucida sidera,
ventorumque regat pater
obstrictis aliis praeter Iapyga

navis, quae tibi creditum
debes Vergilium: finibus Atticis
reddas incolumem precor
et serves animae dimidium meae.

illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
commisit pelago ratem
primus, nec timuit praecipitem Africum

decertantem Aquilonibus
nec tristis Hyadas nec rabiem Noti,
quo non arbiter Hadriae
maior, tollere seu ponere volt freta.

quem mortis timuit gradum
qui siccis oculis monstra natantia,
qui vidit mare turbidum et
infamis scopulos Acroceraunia?

nequiquam deus absceidit
prudens oceano dissociabili
terras, si tamen inopiae
non tangenda rates transiliunt vada.

audax omnia perpeti
gens humana ruit per vetitum nefas,
audax Iapeti genus
ignem fraude mala gentibus intulit.

post ignem aetheria domo
subductum macies et nova febrium
terris incubuit cohors
semotique prius tarda necessitas

leti corripuit gradum.
expertus vacuum Daedalus aera
pinnis non homini datis;
perrupit Acheronta Herculeus labor.

nil mortalibus ardui est:
caelum ipsum petimus stultitia neque
per nostrum patimur scelus
iracunda Iovem ponere fulmina.

Laat zo de machtige godin van Cyprus jou,
zo de broers van helena, heldere sterren,
en de vader van de winden jou leiden,
die alles vastbindt behalve Iapyx.

Schip, dat de jou toevertrouwde Vergilius
schuldig blijft: zet hem op Griekse
grond, ongedeerd alsjeblieft,
en bewaar hem, de helft van mijn ziel.

Hij had zijn borst omgord met hard hout
en drie lagen brons, die als eerste zijn broze
boot aan de woeste zee heeft toevertrouwd,
en was niet bang voor de wilde zuidwester,

of de straffe noordenwinden, de natte
regensterren, of de woeste zuidenwind
de hoogste heer van de Adria, of die de
golven nu wil opzweepen of kalmeren.

Welke stap van de dood vreest nog hij
die met droge ogen zeemonsters zag,
de woeste zee en de
beruchte klippen van Acroceraunia?

Tevergeefs scheidde een verstandige god
het land van de onbegaanbare oceaan
als goddeloze schepen toch het water
dat niet mag worden beroerd, oversteken.

Overmoedig om alles te verdragen stormt
het mensdom over het verboden rijk,
overmoedig bracht het volk van Japetus
met boos bedrog de wereld het vuur.

Nadat het vuur uit de hemel was geroofd,
kwam de tering en een ongekende
stoet van koortsen over de aarde,
en het harde noodlot van eerst nog trage

dood versnelde zijn pas.
Daedalus probeerde de ijle lucht te
betreden met vleugels die niet aan de
mens gegeven zijn, een werk van Hercules
doorbrak de Acheron.

Niets is voor stervelingen moeilijk,
we zoeken de hemel zelf in onze dwaasheid
en door onze misdaad laten we zelfs
Jupiter zijn woedende bliksems neerleggen.
[JB]

PASTOR CUM TRAHERET

Pastor cum traheret per freta nauibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,
ingrato celeris obruit otio
uentos ut caneret fera

Nereus fata: 'Mala ducis aui domum
quam multo repetet Graecia milite,
coniurata tuas rumpere nuptias
et regnum Priami uetus.

Heu, heu, quantus equis, quantus adest
uiris sudor! Quanta moues funera Dardanae
genti! Iam galeam Pallas et aegida
currusque et rabiem parat.

Nequicquam Veneris praesidio ferox
pectes caesariem grataque feminis
inbelli cithara carmina diuides;
nequicquam thalamo grauis

hastas et calami spicula Cnosii
uitabis strepitumque et celerem sequi
Aiace: tamen, heu serus, adulteros
crines puluere collines.

Non Laertiaden, exitium tuae
gentis, non Pylum Nestora respicis?
Vrgent inpauidi te Salaminus
Teucer, te Sthenelus sciens

pugnae, siue opus est imperitare equis,
non auriga piger; Merionen quoque
nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre,

quem tu, ceruus uti uallis in altera
uisum parte lupum graminis inmemor,
sublimi fugies mollis anhelitu,
non hoc pollicitus tuae.

Iracunda diem proferet Ilio
matronisque Phrygum classis Achillei;
post certas hiemes uret Achaicus
ignis Iliacas domos.'

Toen de onbetrouwbare herder zijn
gastvrouw Helena over de zee sleepte in
een boot van de Idaberg, overmeesterde
Nereus de snelle winden met een
onwelkome windstilte zodat hij het harde lot

kon voorspellen: 'Je leidt haar onder
een slecht gesternte mee naar huis, die
Griekenland terug zal halen om je huwelijk
en het oude koninkrijk te breken
van Priamus, met een groot leger.

Ach! Hoe erg zweten de paarden en
mannen. Hoeveel uitvaarten zet je in gang
voor de Grieken! Pallas maakt al woedend
haar helm, schild, en wagens klaar.

Tevergeefs, zul je dan, trots op de
bescherming van Venus, je lange haar
kammen, en liederen zingen met de
vreedzame luit, waar vrouwen van houden;
tevergeefs zul je op je huwelijksbed

de zware speren ontwijken en de rietpijlen
uit Knossos, het lawaai van de strijd, en
de snelle Ajax: maar, helaas, te laat zul
je je lange, overspelige haren met stof
bedekken.

Kijk je niet om naar Odysseus, die jouw volk
heeft gedood, niet naar Nestor uit Pylos?
Onverschrokken zullen je achtervolgen
de Trojaan uit Salaminis en Sthenelus,
bedreven

in vechten, of zonodig, bij het bevelen van
paarden, een snelle wagenmenner! Je zult
ook Merion leren kennen. Kijk! De woeste
Diomedes, beter dan zijn vader, rent weg
weg als een gek om jou te vinden.

Jij zult laf voor hem vluchten als een hert
dat ergens anders in het dal een wolf heeft
gezien, en het gras vergeet, zwaar ademend
uit zijn neusgaten. Dit heb je jouw Helena
niet beloofd.

De woedende vloot van Achilles zal de dag
voor Illium en de Frygische vrouwen
uitstellen. na een bepaald aantal winters
zal een Grieks vuur de huizen van Troje in
brand steken.'

[JB]

PLANCTUS DAVID SUPER SAUL ET JONATHAN

Dolorum solatium,
Laborum remedium,
Mihi mea cithara,
Nunc quo major dolor est,
Justiorque moeror est
Plus est necessaria.

Strages magna populi,
Regis mors et filii,
Hostium victoria,
Ducum desolatio,
Vulgi desperatio,
Luctu replent omnia.

Amalech invaluit
Israel dum corrui,
Infidelis jubilat
Philistaea
Dum lamentis macerat
Se Judaea.

Insultat fidelibus Infidelis populus;
In honorem maximum
Plebs adversa,
In derisum omnium
Fit divina.

Insultantes inquirunt:
‘Ecce de quo garriunt,
Qualiter hos perdidit
Deus summus,
Dum a multis occidit
Dominus prostratus.’

Quem primum his prae-buit,
Victus rex occubuit;
Talis est electio
Derisui,
Talis consecratio
Vatis magni.

Saul regum fortissime,
Virtus invicta Jonathae,
Qui vos nequit vincere,
Permissus est occidere.

Quasi non esset oleo
Consecratus dominico,
Scelestae manus gladio
Jugulatur in praelio.

Plus fratre mihi Jonatha,
In una mecum anima,
Quae peccata, quae scelera,
Nostra sciderunt viscera!

Troost bij verdriet,
Geneesmiddel bij leed,
dat is voor mij mijn lier.
Nu heb ik hem, hoe groter mijn verdriet is,
en hoe terechter mijn rouw,
des te meer nodig.

Een grote slachting van mensen,
de dood van de koning en zijn zoon,
de overwinning van de vijand,
de verlatenheid van de leiders,
de wanhoop van het volk,
ze vullen alles met rouw.

Amalek nam in kracht toe,
terwijl Israël instortte;
de trouweloze Filistijn
juichte
terwijl Judea zichzelf uitputte
met jammerklachten.

Het trouweloze volk juicht over getrouwen,
het vijandelijke volk heeft
de grootste eer,
Gods volk
wordt door iedereen bespot.

Spottend zeggen ze:
‘Kijk nou, degene waar ze over babbelen,
hoe Hij hen te gronde richt,
God de Allerhoogste,
terwijl hun verslagen Heer
door vele goden is gedood.’

De koning die Hij hun eerst gaf,
ligt overwonnen dood neer.
Dat is een verkiezing
tot schande.
Dat is een echte wijding
van de grote profeet.

Saul, jij dapperste van de koningen,
jij, onverslaanbare moed van Jonathan.
Wie jullie niet kon overwinnen,
is het toegestaan jullie te doden.

Alsof hij niet gezalfd was
met de olie van de heer,
is hij met het zwaard in een vervloekte
hand in de strijd gekeeld.

Jonathan, meer dan een broer voor mij,
een ziel met mij,
wat een zonden, wat een misdaden
hebben onze ingewanden verscheurd!

Expertes montes Gelboe,
Roris sitis et pluviae,
Nec agrorum primitiae
Vestrae succurrunt incolae.

Vae, vae tibi, madida
Tellus caede regia!
Quare te, mi Jonatha,
Manus stravit impia?

Ubi Christus Domini,
Israelque inclyti,
Morte miserabili
Sunt cum suis perditi?

Tu mihi nunc, Jonatha,
Flendus super omnia,
Inter cuncta gaudia
Perpes erit lacryma.

Planctus, Sion filiae,
Super Saul sumite,
Largo cujus munere
Vos ornabant purpurae.

Heu! cur consilio
Acquievi pessimo,
Ut tibi praesidio
Non essem in praelio?

Vel confossus pariter
Morirer feliciter,
Quum, quod amor faciat,
Majus hoc non habeat.

Et me post te vivere
Mori sit assidue,
Nec ad vitam anima
Satis est dimidia.

Vicem amicitiae
Vel unam me reddere,
Oportebat tempore
Summae tunc angustiae;

Triumpho participem
Vel ruinae comitem,
Ut te vel eriperem
Vel tecum occumberem,

Vitam pro te finiens,
Quam salvasti totiens,
Ut et mors nos jungeret
Magis quam disjungeret.

Infausta victoria
Potitus, interea,
Quam vana, quam brevia
Hic percepi gaudia!

Bergen van Gilboa, jullie zullen
zonder dauw en regen zijn,
en de eerste oogst van de velden
zal jullie inwoners niet te hulp komen.

Wee, wee u, grond
nog steeds doordrenkt van koningsbloed!
Waarom ben jij, lieve Jonathan,
gedood door een vervloekte hand?

Waar waren de gezalfden van de Heer
en van het beroemde Israël,
in een jammerlijke dood
gestorven met hun mensen?

Over jou moet ik nu, Jonathan,
bovenal jammeren.
Bij alle vreugde
zullen er altijd tranen zijn.

Treur, dochters van Sion,
over Saul.
Zijn gulle giften
kleedden jullie ooit in purper.

Ach! Waarom ging ik mee
in dat onzalige plan
dat ik jou in de strijd
niet kon beschermen?

Ik zou met vreugde net als jij
doorboord worden en sterven,
omdat wat de liefde ook vermag,
ze niets heeft wat hier boven uitgaat.

Voor mij moet na jou doorleven
voortdurend sterven zijn;
om te leven is
een halve ziel niet voldoende.

Ik moest mij wel
een echte vriend betonen
in die tijd toen
van de grootste ellende,

en deel hebben aan jou triomf
of delen in jouw ondergang,
zodat ik je kon redden
of met jou zou sterven,

het leven voor jou eindigen,
dat je zo vaak het gered,
zodat ook de dood ons zou verbinden,
meer dan scheiden.

Toen ik intussen een onzalige
overwinning behaalde,
hoe leeg, hoe kort was
de vreugde die ik daarin had!

Quam cito durissimus
Est secutus nuntius,
Quem in sua anima
Locuta est superbia!

Mortuos quos nuntiat
Illata mors aggregat,
Ut doloris nuntius
Doloris sit socius.

Do quietem fidibus:
Vellem ut et planctibus
Sic possem et fletibus!
Caesis pulsu manibus,
Raucis planctu vocibus
Deficit et spiritus.

DONEC GRATUS

Horatius
Donec gratus eram tibi
Nec quisquam potior brachia
Candidae cervici juvenis dabat
Persarum vigui rege beatior.

Lydia
Donec non aliam magis Arsisti
neque erat Lydia
Post Chloen multi Lydia nominis,
Romana vigui clarior Ilio.

Horatius
Me nunc Thressa Chloe regit,
Dulces docta modos
et citharae Sciens pro qua
non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

Lydia
Me torret face mutua Thurini
Calais filius Ornithi,
pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti

Horatius
Quid, si prisca rexit Venus
Diductosque iugo cogit aheneo
Si flava excutitur Chloe
Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Lydia
Quamquam sidere pulchrior
Ille est tu levior cortice et
Improbo iracundior Adria
Tecum vivere amem, tecum obeam lubens.

Hoe snel is het verschrikkelijke
bode gekomen,
bij wie in zijn ziel
de trots heeft gesproken!

De dood die is toegebracht verergert
nog de doden waarover hij bericht,
zodat de bode van verdriet
ook de bondgenoot in het verdriet is.

Geef rust aan de lier:
ik zou willen dat ik zo ook rust kon geven
aan mijn jammeren en klagen!
Met handen die gewond zijn van het
bespelen, met een stem die rauw is van het
jammeren, stukt ook mijn adem.
[JB]

Horatius
Zolang ik van je lieve gunst mocht delen
En er geen meer bevoorrechte zijn armen
Rondom je witte hals mocht winden,
Wist ik mij zaliger dan zelfs de vorst der
Perzen.

Lydia
Zolang jij niet een hetere passie voelde
Voor iemand anders dan voor de vermaarde
Lydia, Die voor Chloë niet wilde wijken,
Kreeg ik meer roem dan Ilia van Rome!

Horatius
Horatius: Mij domineert vandaag Chloë
van Thracië,
Een zoete zangeres die vaardig luit speelt,
Voor wie ik niet zou aarzelen te sterven,
Indien het lot in ruil háár lot verlengde.

Lydia
Een wederzijdse liefdesgloed verzengt mij
Voor Calaïs, Ornytiüs' zoon uit Thurië,
Voor wie ik gaarne tweemaal wilde sterven,
Indien het lot in ruil zijn lot verlengde.

Horatius
Maar als de eerste min zou keren
Die ons opnieuw onder een bronzen juk
bond,
Dan werd de blonde Chloë uitgebannen
En stond mijn deur voor Lydia wijd open.

Lydia
Al is hij mooier dan de mooiste sterren
En jij lichter dan kurk en onstuimiger
Nog dan Adria, toch zou ik willen
Leven met jou en met jou willen sterven.

NUNC EST BIBENDUM

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus, nunc Saliaribus
ornare pulvinar deorum
tempus erat dapibus, sodales.

antehac nefas depromere Caecubum
cellis avitis, dum Capitolio
regina dementis ruinas
funus et imperio parabat

contaminato cum grege turpium
morbo virorum, quidlibet inpotens
sperare fortunaque dulci
ebria. sed minuit furorem

vix una sospes navis ab ignibus
mentemque lymphatam Mareotico
redegit in veros timores
Caesar ab Italia volantem

remis adurgens, accipiter velut
mollis columbas aut leporem citus
venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

fatale monstrum: quae generosius
perire quaerens nec muliebriter
expavit ensen nec latentis
classe cita reparavit oras,

ausa et iacentem visere regiam
vultu sereno, fortis et asperas
tractare serpentes, ut atrum
corpore conbiberet venenum,

deliberata morte ferocior:
saevis Liburnis scilicet invadens
privata deduci superbo
non humilis mulier triumpho.

ALBI NE DOLEAS

Albi ne doleas plus nimio memor
inmitis Glycerae, neu miserabilis
decantes elegos, cur tibi iunior
laesa praeniteat fide.

insignem genui fronte Lycorida
Cyri torret amor, Cyrus in asperam
declinat Pholoen; sed prius Apulis
iungentur capreae lupis,

Nu moeten we drinken, nu met losse voet
dansen op de grond, nu was het tijd het
feest van de goden op te luisteren
met een groot banket, makkers.

Hiervoor was het verkeerd goede wijn
uit de kelder te halen, zolang een koningin
dood en verderf bereidde voor het Capitool
en het Romeinse rijk

met haar misdadige troep van door ziekte
mismaakte kerels, mateloos vertrouwend
en dronken van zoet geluk.
Maar haar razernij werd gestopt

doordat amper één schip het vuur ontkwam
en Caesar haar geest beneveld van te veel
wijn weer echte angst inboezemde
toen hij van Italië kwam aansnellen

Met een vlug schip, zoals een adelaar
zachte duiven of een snelle haas
achternazit op de besneeuwde velden
van Haemonia, om het dodelijke monster

in de boeien te slaan. Maar zij wilde
eervoller sterven en ze was niet als een
vrouw bang voor het zwaard en ging niet
snel met haar vloot naar afgelegen kusten,

maar waagde het haar ingestorte rijk kalm
te aanschouwen, en dapper wilde slangen
op te pakken, om met haar lichaam
het zwarte gif in te zuigen,

nog woester om haar zelfgekozen dood:
ze gunde het de wrede schepen niet haar,
een trotse vrouw, beroofd van haar rijk
in trotse triomf mee te voeren.
[JB]

Albius, treur niet te zeer als je denkt aan
de harde Glycera, en zing geen
klaagliederen meer, waarom een jongere
man haar trouw heeft gebroken en meer
straalt dan jij.

Lycoris, opvallend door haar lage
voorhoofd, wordt verteerd door liefde voor
Cyrus, die op het kreng Pholoë valt; maar
eerder zullen geiten in Apulië met wolven
paren,

quam turpi Pholoe peccet adultero.
sic visum Veneri, cui placet inparis
formas atque animos sub iuga aenea
saevo mittere cum ioco.

ipsum me melior cum peteret Venus,
grata detinuit compede Myrtale
libertina, fretis acrior Hadriae
curvantis Calabros sinus.

O FONS BANDUSIAE

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

primis et venerem et proelia destinat –
frustra, nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

te flagrantis atrox hora Caniculae
nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

fies nobilium tu quoque fontium
me dicente cavis inpositam ilicem
saxis, unde loquaces
lymphae desiliunt tuae.

MISERARUM EST

Miserarum est neque amori dare ludum
neque dulci mala vino lavere, aut exanimari
metuentis patruae verbera linguae.

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
operosaeque Minervae studium aufert,
Neobule, Liparaei nitor Hebri,

simul unctos Tiberinis umeros lavit in
undis, eques ipso melior Bellerophonte,
neque pugno neque segni pede victus,

catus idem per apertum fugientis
agitato grege cervos iaculari et celer arto
latitantem fruticeto excipere aprum.

dan dat Pholoë zondigt met een mismaakte
minnaar. Dat is Venus' besluit, die ervan
houdt ongelijke lichamen en geesten onder
een bronzen juk
te verenigen, in wrede grappen.

Toen een betere Venus mij het hof maakte,
hield de vrijgelatene Myrtale mij met haar
liefdesband tegen, bruisender dan
de Adriatische Zee in de baai van Calabrië.
[JB]

O bron van Bandusia, helderder dan glas,
een heerlijke wijn waard met bloemen,
morgen zul je een bokje krijgen,
die met op zijn voorhoofd de eerste

horens liefde en strijd voorspelt –
tevergeefs, want jouw koele stroom zal
door het kind van de dartele kudde
met zijn rode bloed worden besmet.

Jou kan het wrede uur van de verzengende
Hondsster niet deren, jij brengt zachte
verkoeling aan vermoeide stieren
en het zwervende vee.

Ook jij zult een beroemde bron worden
als ik de grote eik die boven je grotten hangt
bezing, waaruit jouw kabbelend water
ontspringt.
[JB]

Ongelukkig zijn de vrouwen die het spel
van de liefde niet bedrijven en niet hun
ellende vergeten met heerlijke wijn, of
hevig schrikken van hun ooms afkeurend
woord.

Van jou neemt het jongetje, de zoon van
Venus, het weefgetouw af en het werk van
Minerva, Neobulus, door de glans van
Hebrus, zoon van Lipara,

Tegelijkertijd waste hij zijn gezalfde
schouders in het water van de Tiber,
als ruiter beter dan Bellerophon zelf,
onoverwinnelijk in de strijd en razendsnel,

bedreven in het schieten van herten die
vluchten over de vlakte als de kudde is
opgejaagd, en snel in het vangen van een
everzwijn die schuilt in de dichte bossages.
[JB]